

Значення місця проживання фізичної особи

У сучасних умовах розвитку правової держави та правового суспільства все більшого значення набуває індивідуалізація учасників цивільних правовідносин. До ознак, які індивідуалізують фізичну особу відносять її ім'я, паспорт, реєстраційний номер платника податків і місце проживання фізичної особи.

Місце проживання має істотне значення для здійснення і захисту прав фізичної особи, забезпечення стабільності цивільних відносин, для охорони прав і законних інтересів громадян та держави, для забезпечення стійкості цивільних правовідносин.

Як визначається місце проживання фізичної особи відповідно до чинного законодавства?

Згідно зі статтею 11 Цивільного кодексу 1922 року, місцем проживання вважалось «те місце, де особа через свою працю, постійне заняття або знаходження свого майна постійно або переважно проживає».

У редакції Цивільного кодексу станом на серпень 1996 року, місце проживання визначалось так само, як і у статті 17 ЦК 1963 року, тобто те місце, де громадянин постійно або переважно проживає.

Цивільний кодекс України 2003 року визначає місцем проживання фізичної

особи житловий будинок, квартиру, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

Як законодавчо регулюється місце проживання фізичної особи?

До нормативно-правових актів, які регулюють місце проживання фізичної особи відносять:

- Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 року;
- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року;
- Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15 травня 2003 року;
- Наказ МВС України «Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів» від 22.11.2012 р., № 1077, зареєстрований у Мін'юсті України 18.12.2012 року;
- Та інші нормативні акти.

Коли вперше на законодавчому рівні було визначено право на місце проживання фізичної особи?

Уперше на вищому законодавчому рівні право на вибір місця проживання в Україні було проголошено в ст. 33 Конституції України: «Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом».

Що відносять до права на місце проживання фізичної особи?

Право на місце проживання фізичної особи є комплексним особистим немай-

новим правом фізичної особи, до якого відносять:

1) право мати місце проживання, тобто передбачена законом можливість утримувати на певному речовому рівні житловий будинок, квартиру, інше приміщення придатне для проживання в ньому;

2) право на вільний вибір та зміну місця проживання, тобто передбачена законом можливість вільно обрати той населений пункт, де б розташувалось місце проживання, а також змінювати його у випадку необхідності.

З якого віку особа має право вільно обирати місце проживання?

Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Це положення є новелою для нового Цивільного кодексу України, оскільки за старим цивільним законодавством особа могла вільно обирати місце проживання з 18 років.

Як визначити місце проживання фізичної особи, яка за своїм правовим статусом не може вільно обирати місце проживання?

До осіб які не можуть вільно обирати місце проживання належать діти, малолітні та неповнолітні особи, недієздатні особи.

Так, місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

У разі спору місце проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнад-

п'яти років визначається органом опіки та піклування або судом.

Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, у якому вона проживає.

Місцем проживання недієздатної особи є місце проживання її опікуна або місцезнаходження відповідної організації, яка виконує щодо неї функції опікуна.

Скільки місць проживання може мати фізична особа?

Цивільним кодексом України вперше визначено, що фізична особа може мати кілька місць проживання.

Тобто, особа може мати постійне, переважне та тимчасове місце проживання.

Під місцем постійного проживання розуміється те місце, де громадянин постійно проживає.

Під місцем переважного проживання розуміється місце, у якому особа перебуває більше часу, ніж в інших містах, наприклад, у зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків.

Під тимчасовим місцем проживання розуміється місце перебування під час відпустки, відрядження та інше.

Як відрізнити місце проживання фізичної особи від місця перебування?

Місце проживання фізичної особи слід відрізнити від місця перебування. Під місцем перебування слід розуміти місце, де фізична особа тимчасова проживає: готель, санаторій, слідчий ізолятор, лікарня тощо.

Як зареєструвати місце проживання фізичної особи?

З метою забезпечення умов стабільності цивільних правовідносин та виконання фізичними особами обов'язків щодо інших суб'єктів права встановлена їх реєстрація за місцем проживання.

За статтею 6 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» громадянин України, а також іноземець чи особа без громадянства зобов'язані протягом десяти днів після прибуття до нового місця проживання зареєструвати місце проживання.

Реєстрація місця проживання здійснюється управліннями, відділами (секторами) Державної міграційної служби України в районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономна Республіка Крим) значення у день подання особою документів.

Реєстрація місця проживання/перебування осіб, що проживають або перебувають у спеціалізованих соціальних установах, закладах соціального обслуговування та соціального захисту (далі – заклад/установа), здійснюється територіальним підрозділом ДМС України у взаємодії із закладом/установою відповідно до території обслуговування територіального підрозділу ДМС України.

Які документи необхідні для реєстрації місця проживання?

Для реєстрації місця проживання фізичної особи необхідні такі документи:

- письмова заява;
- документ, до якого вносяться відомості про місце проживання.
- Якщо дитина не досягла 16-річного віку, подається свідоцтво про народження або свідоцтво про належність до громадянства України; квитанцію про сплату державного мита або документ про звільнення від його сплати;
- талон зняття з реєстрації (у разі зміни місця проживання в межах України). Талон зняття з реєстрації не подається у разі оформлення реєстрації місця проживання з одночасним зняттям з реєстрації попереднього місця проживання;
- документи, що підтверджують право на проживання в житлі, перебування

або взяття на облік у спеціалізованій соціальній установі, закладі соціального обслуговування та соціального захисту, проходження служби у військовій частині, адреса яких зазначається під час реєстрації;

- військовий квиток або посвідчення про приписку (для громадян, які підлягають взяттю на військовий облік або перебувають на військовому обліку).

У разі подачі заяви законним представником особи додатково подаються:

- документ, що посвідчує особу законного представника;
- документ, що підтверджує повноваження особи до законного представника, крім випадків, коли законними представниками є батьки (усиновлювачі).

Забороняється вимагати для реєстрації місця проживання подання особою інших документів.

Що потрібно робити при зміні місця проживання?

При зміні місця проживання в межах адміністративно-територіальної одиниці, на яку поширюється повноваження органу реєстрації, особа або її законний представник повинні письмово повідомити про це відповідний орган реєстрації протягом семи днів.

Як бути, якщо під час реєстрації місця проживання були внесені відомості які є помилковими?

У разі внесення під час реєстрації помилкових відомостей про особу орган реєстрації зобов'язаний на підставі поданих особою або її законним представником достовірних відомостей внести необхідні зміни до реєстраційного обліку протягом семи днів.

Які санкції встановлені державою за те, що особою не було зареєстроване своє місце проживання?

Стаття 197 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює санкцію за проживання без реєстрації

місяця проживання у вигляді попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Чи відрізняється місце проживання від місця реєстрації проживання фізичної особи?

Часто місце проживання ототожнюється з місцем реєстрації.

На практиці відмінність фактичного проживання і зареєстрованого місця проживання полягає в тому, що з реєстрацією пов'язане виникнення численних суміжних (похідних) прав.

Крім того, саме за місцем реєстрації, а не фактичного місця проживання, здійснюється безоплатне медичне обслуговування, реєстрація безробітних, виплата пенсій.

При оплаті квартплати і комунальних послуг розмір оплати залежить від кількості зареєстрованих осіб. Облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, провадиться за місцем реєстрації особи. Хоча факт реєстрації не породжує самостійного права користування житловим приміщенням, це є вагомим аргументом при вирішенні питання про визнання такого права за особою, яка поселилась в даному житловому приміщенні.

Проведення державної реєстрації фізичної особи, яка має намір стати підприємцем та має ідентифікаційний номер, провадиться державним реєстратором за місцем проживання (ст. 42 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»).

На підставі чого здійснюється зняття з реєстрації місця проживання?

Зняття з реєстрації місця проживання особи здійснюється протягом семи днів на підставі:

- 1) заяви про зняття особи з реєстрації місця проживання, яка подається особою або її законним представником;

2) судового рішення, яке набрало законної сили, про позбавлення права власності на житлове приміщення або права користування житловим приміщенням, про виселення, про визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою;

3) свідоцтва про смерть;

4) паспорта або паспортного документа, що надійшов з органу державної реєстрації актів цивільного стану, або документа про смерть, виданого компетентним органом іноземної держави, легалізованого в установленому порядку;

5) інших документів, які свідчать про припинення:

а) підстав для перебування на території України іноземців та осіб без громадянства. Інформація територіального органу ДМС України або територіального підрозділу ДМС України, на території обслуговування якого зареєстровано місце проживання особи, про закінчення строку дії посвідки на тимчасове проживання або копія рішення про скасування посвідки на тимчасове проживання чи посвідки на постійне проживання в Україні;

б) підстав для проживання або перебування особи на обліку у закладі/установі (повідомлення про припинення підстав для проживання/перебування особи у спеціалізованій соціальній установі, закладі соціального обслуговування та соціального захисту);

в) підстав на право користування житловим приміщенням (закінчення строку дії договору оренди, найму, піднайму житлового приміщення, строку навчання в навчальному закладі (у разі реєстрації місця проживання в гуртожитку навчального закладу на час навчання), відчуження житла та інших визначених законодавством документів).

Які є випадки, коли особі можна обмежити свободу пересування фізичної особи?

Певні обмеження у вільному виборі місця проживання встановлюються до осіб: які не досягли 14 років; згідно із процесуальним законодавством до яких застосовано запобіжні заходи, пов'язані з обмеженням або позбавленням волі; які за вироком суду відбувають покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі; які згідно із законодавством перебувають під адміністративним наглядом; які згідно із законодавством про інфекційні захворювання та психіатричну допомогу підлягають примусовій госпіталізації та лікуванню; без громадянства та іноземців, які не мають законних підстав для перебування на території України (ст. 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»).

Чи може бути обмежене вільне пересування фізичної особи?

Так, свобода пересування обмежується в адміністративно-територіальних одиницях, які знаходяться:

а) у прикордонній смузі;

б) на територіях військових об'єктів;

в) у зонах, які згідно із законом належать до зон з обмеженим доступом;

г) на території, де у разі небезпеки поширення інфекційних захворювань і отруєнь людей введені особливі умови і режим проживання населення та господарської діяльності;

г) на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан;

д) на тимчасово окупованих територіях.

*За матеріалами,
підготовленими фахівцями
Головного управління юстиції
у Кіровоградській області*